

Colofon

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door financiële steun van de Stichting Sormani Fonds, de M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting, de J.E. Jurriaanse Stichting, de Stichting Het Nuyensfonds – L.J. Rogierfonds en de Provincie Vlaams-Brabant

© 2017 Christel Theunissen, Berkel en Rodenrijs en Uitgeverij Vantilt, Nijmegen

ISBN 978 94 6004 333 8

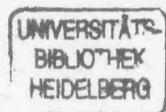
Omslag en boekverzorging Brigitte Slangen, Nijmegen

Lithografie All-Print, Wijchen

Foto omslag CKD – Collectie Jan Verspaandonk

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten van de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Zij die menen rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich tot de uitgever wenden.

2017 C 3293

Inhoud

Inleiding 7

Definitie | Historiografisch overzicht | Geografische afbakening | Periodeafbakening | Vraag- en doelstelling | Theorie en methode | Bronnen | Corpus van koorbanken | Opbouw van het boek

1 Het koorgestoelte in Brabant: ontstaan en ontwikkeling 17

*Functie, vorm, situering en materiaal 17
Toegang tot het koor | Zitplaatshiërarchie | Materiaal | Ontwikkeling van het koorgestoelte in Brabant | Aanleiding tot aanschaf | Dorsaal en overhuiving | Wangen | Tussenschot | Misericorde*

Het koorgestoelte in de tijd van de Reformatie en de Contrareformatie 39
Het koorgestoelte: herwaardering en restauratie 45
Brabantse koorbanken 47

2 Van opdracht tot oplevering 51

Het contract 52
De ambachtslieden 56
Het ambacht van de schrijnwerkers en de beeldsnijders | De ambachtsman op het koorgestoelte | De ambachtsman in het contract
De opdrachtgevers 69
De opdrachtgever op het koorgestoelte
De opdracht 76
Het model | Materiaal | Decoratie | Leerlingen en gezellen | Financiële zaken | Bonus- en boeteregeling | Werkplaats | Arbeidsconflicten
Ambachtslieden en opdrachtgevers 89

3 Jan Borchman, de ambachtsman en zijn oeuvre 93

- De ambachtsman Borchman 94
  - Opdrachtgevers en samenwerking | Leerlingen, gezellen en knechten | Financiële status*
- Professionele en sociale status 100
- Borchmans oeuvre in historiografisch perspectief 102
- De plaatsen waar Borchman werkzaam was 103
- Het koorgestoelte van de Sint-Petruskerk te Oirschot 104
  - Situatie in 1944 | Het ontstaan (1508-1511) | De tussenjaren (1512-1892) | De restauratie (1893-1896)*
- Het koorgestoelte van de abdijkerk te Averbode 111
- Het koorgestoelte van de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Aarschot 116
  - Saint Andrew op Gatton Park | Het ontstaan (1515) | De tussenjaren (1598-1910) | Situatie 1911 tot nu*
- Het koorgestoelte van het klooster Sint-Niklaasberg te Aarschot 132
- Borchmans oeuvre en de Brabantse koorbanken 133

4 Beeldsnijwerk in Brabant 137

- Beeldsnijcentra in Brabant 137
- Regionale ambachtslieden 139
- Stilistische verwantschap tussen Brabantse koorbanken 141
- Oirschot versus Aarschot 147
- Oirschot en Aarschot als Brabants houtsnijwerk 149
- Brabants houtsnijwerk 152

5 Iconografie 155

- Profaan en religieus 156
- Wie betaalt, bepaalt? 157
- Inspiratie: de bronnen 160
- Inspiratie voor Borchman 166
- Het houtsnijwerk van Oirschot en Aarschot 175
  - Koorbankwangen | Misericorden en knoppen | Mens | Dieren en hun menselijke activiteiten*
  - Fantasiewezens | Spreekwoorden | Bijbel en heiligen*
- Beeldtaal en beeldbronnen 199

Slotbeschouwing 200

- BIJLAGE 1 Lijst met Brabantse koorbanken 207
- BIJLAGE 2 Contracten 209
- BIJLAGE 3 Documenten met betrekking tot Jan Borchman 221
- BIJLAGE 4 Documenten inzake het koorgestoelte van de abdij van Averbode, 1510-1517 222
- BIJLAGE 5 Aarschotse misericorden 224
- BIJLAGE 6 Overzicht van de verblijfplaatsen van de Aarschotse misericorden 226
- BIJLAGE 7 Overzicht van de aantallen in beeld gebrachte spreekwoorden op misericorden 227
- BIJLAGE 8 Beschrijving houtsnijwerk van de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Aarschot en de Sint-Petruskerk te Oirschot 229

Noten 294

- Archieven, online bronnen en bibliografie 332
- Dankwoord 359
- Summary 360
- Illustratieverantwoording 364
- Personenregister 366
- Plaatsnamenregister 369